

PhDr. Antonín Rašek

Jeden svět, mnoho problémů*(Obama za polovinou prezidentského mandátu)*

Obamovo prezidentství je v USA podle komentátorů světového dění na začátku historicky nové éry – post-etnické společnosti. Poslední diskuze naznačují, že Spojené státy sice již v podstatě ztratily postavení jediné supervelmoci, ale nadále si udržují a dlouho budou udržovat podstatný vliv na světové dění. Jisté oslabení globálního velmocenského postavení má své příčiny: neúspěchy v problematicky vyvolaných válkách s důsledky promítajícími se do vážné ekonomické krize s následným výrazným zadlužením. To se nemohlo nepromítnout do snižování vojenského rozpočtu, jakkoli má americká armáda rozestá na stovkách základen na celém světě stále mocný a stabilizující vliv. Tématem článku je politická a bezpečnostní situace ve světě na pozadí vnitřní i zahraniční politiky Obamovy administrativy.

Není lehké být americkým prezidentem, když např. jemenský radikální duchovní a terorista al-Ká'idského zrna Anwar al-Awlaki, nota bene narozený ve Spojených státech, vyzve na islamistické webové stránce k zabíjení Američanů, a to bez váhání jako představitelů ďábla a formuluje jako rezultat dilema: buď my, nebo oni. A možná daleko náročnější je být prezidentem v době, kdy vznikla finanční a ekonomická krize právě v jeho zemi, vážně ji postihla a rozšířila se do celého světa, aby se jako odrazová vlna vrátila zpět, jako je to v případě krize eurozóny, která postihuje zčásti i Spojené státy.

Obamovi se za polovinu prvního mandátu podařilo prosadit zčásti kontroverzní zdravotnickou reformu, zákon o tvorbě nových pracovních míst a úvěry pro malé firmy, investovat do infrastruktury, do jisté míry ochránit spotřebitele před bankami, ustavit komisi pro snížení státního dluhu, zajistit peníze do vědy a inovací i na výstavbu dvou jaderných elektráren, ukončit operace v Iráku, uzavřít smlouvu o jaderném odzbrojení s Ruskem, legalizovat službu homosexuálů v armádě. Místo 1,6 milionu pracovních míst se však podařilo vytvořit jen 1,1 milionu, neprosadil zrušení daňových úlev pro bohaté, stejně tak poplatky velkých bank; neprosadil ani zákon o energetice a ochraně klimatu. Má stále problémy se Sněmovnou reprezentantů při uvolňování finančních prostředků. Přesto se Obamova prestiž po polovině jeho prvního mandátu zvýšila, s jeho politikou souhlasilo 51 %, proti jen 42 % na konci roku 2010. [1]

Nová strategická koncepce Aliance

Po nástupu Baracka Obamy byla situace ve světě vymezena následujícími charakteristikami: bipolarita-unipolarita pod vedením Spojených států, s možným alternativním vyústěním do multipolarity s těžko předvídatelnými i potenciálními bezpečnostními důsledky či do multilaterálního světa řídicího se dohodnutými principy, jejichž dodržování ale závisí na podmínkách, za kterých byly uzavřeny. Za této situace se na konci roku 2010 sešel v Lisabonu summit Severoatlantické aliance. [2]

Z Obamova podnětu summit řešil především ukončení války v Afghánistánu a postupné stahování aliančních sil z této země. Jako nejvážnější bezpečnostní hrozby byly označeny raketové útoky, terorismus a kybernetické útoky; poslední hrozba zesílila zejména poté, kdy se Číňanům – údajně podle nich náhodně – v dubnu 2010 podařilo na 18 minut přeměřovat na své servery patnáctiprocentní část světového provozu internetu, včetně e-mailové pošty americké vlády a armády. Přijatý projekt amerického protiraketového štítu má chránit jak Severní Ameriku, tak i Evropu, a zároveň získat pro spolupráci Rusko. [3]

Zlepšení vztahu s Ruskem, kterému mají být poskytovány i tajné zpravodajské informace z družic, má zároveň s ruskou pomocí zajistit i bezpečněji zásobovat přes jeho území spojenecká vojska v Afghánistánu. Alianční země podpořily i smlouvu START mířící ke světu bez jaderných zbraní, s velkou pravděpodobností ve vzdálenější budoucnosti. Ratifikací této smlouvy podmínil ruský premiér Vladimír Putin redukci zbrojního programu své země. Přímou řekl, že „bez ratifikace START rozmístíme nové rakety“. Koncem listopadu 2011 tím znovu pohrozil i prezident Dmitrij Medveděv.

Aliance chce snížit počet vojenského i civilního personálu NATO téměř na polovinu – ze třinácti tisíc na sedm, a snížit počet agentur ze sedmi na tři. Zesílit se má obranná funkce aliančních zemí. Jistým mankem je malá míra pozornosti věnovaná vztahu Aliance a Evropské unie. NATO však vychází vstříc duchu evropské bezpečnostní strategie tím, že si je vědomo důležitosti nevojenských konfliktů a na základě zkušeností z Afghánistánu chce vytvořit civilní sekci pro rozvoj vztahů s partnery.

Kybernetická hrozba se zvýšila natolik, že Spojené státy varovaly, že v případě kybernetického útoku na jejich vojenská zařízení nebo strategicky důležitá odvětví mohou zareagovat použitím síly. [4] Americké ministerstvo obrany připravilo strategii, jak v tomto případě postupovat. Kyberútoky podle Pentagonu mohou být v USA považovány za válečný akt, protože tajné služby z více než stovky cizích zemí podnikají pokusy proniknout do počítačových sítí americké federální vlády i jejich největších vojenských dodavatelů.

Příkladem je útok na informační systémy společnosti *Lockheed Martin*. K podobné akci došlo u této firmy již před dvěma lety, kdy hackeři pronikli do jejích počítačů, v nichž byly informace o letounu F-35. Hlavní hrozba údajně přichází z Ruska a v poslední době především z Číny.

Četní experti navíc varují, že americká federální vláda v oblasti ochrany a obrany svých životně důležitých informačních sítí zaspala. USA odpoví na kyberútok silou jen tehdy, pokud by výsledek takové počítačové sabotáže způsobil podobné škody jako fyzické napadení. Tedy kdyby měl za následek oběti na lidských životech, velké materiální škody nebo kolaps životně důležitých sítí, například energetických. Problémem zůstává spolehlivá identifikace kyberútočníka. Ten sice může být vystopován např. v Rusku nebo v Číně, ani potom ale nelze automaticky tvrdit, že jedná na pokyn vlád těchto zemí nebo jejich odpovědných orgánů.

Odzbrojovací proces

Na sklonku roku 2010 dosáhl Barack Obama v rámci globálního vládnutí a mezinárodní a bezpečnostní politiky významného úspěchu, když americký Senát ratifikoval odzbrojovací smlouvu START mezi Spojenými státy a Ruskem. K demokratickým

senátorům se přitom připojilo i několik republikánů. Počet jaderných raketových zbraní tím bude snížen o třetinu. Dohoda umožňuje i vzájemnou kontrolu jaderných arzenálů. Nebyly však schváleny dva dodatky dohody, na kterých Rusko trvalo. Ratifikaci podpořili i Henry Kissinger, Colin Powell a George Bush. Na konci ledna 2011 Obama smlouvu podepsal.

Již na začátku června 2011 byla zveřejněna informace, že Rusko snížilo počet rozmístěných strategických jaderných hlavic pod úroveň, kterou do konce roku 2018 vyžaduje START. Rusko má nyní 1537 hlavic, smlouva připouští 1550. USA jich mají 1800. Ani jedna země zatím nesplnila druhý bod smlouvy, a to snížit počet na 800, z toho 700 rozmístěných. Rusko má 521 hlavic rozmístěných a 344 nerozmístěných; USA 882 rozmístěných a 232 nerozmístěných.

Od podepsání smlouvy v červnu 2010 velmoci v odzbrojovacích procesech příliš nepostoupily. I přes ekonomickou a finanční krizi se podle ročenky SIPRI výdaje na zbrojení v roce 2010 sice pohybují ne již tak s výrazným zvýšením jako v minulých letech, ale přesto stále poněkud výše než dříve. Vojenské výdaje činí přes bilion USD ročně. Bude zajímavé sledovat údaje za rok 2011, jak výdaje ovlivnilo na jedné straně dění v arabském světě, na druhé straně přijímat v euroatlantickém prostoru úspornější rozpočty.

USA jsou odhodlány vojenské rozpočty snižovat, evropské země již tak činí. I když je to v rozporu se záměry vedení NATO, které stále požaduje vojenské výdaje ve výši 2 % HDP. To plní jen dvě evropské velmoci, Velká Británie a Francie, jedna bývalá – Itálie – a ze známých důvodů sporů o Kypr pak Řecko a Turecko.

Odejdou spojenci z Afghánistánu?

Krátce po prezidentských volbách se administrativa Baracka Obamy spolu se spojenci a v souladu se svým slibem rozhodla začít v červenci roku 2011 se stahováním vojenských jednotek z Afghánistánu. Jejich vojenské aktivity tu mají skončit v roce 2012 a ostatní v roce 2014 s výjimkou cca deseti až dvaceti tisíc instruktorů a specialistů jako tomu bylo do konce roku 2011 v Iráku. Cílem je donutit afghánskou vládu se o bezpečnost postarat vlastními ozbrojenými silami. Lze to vyložit i tak, že pokud bude toto rozhodnutí realizováno, bude jen potvrzením, že vojenského vítězství tu za současné bezpečnostní situace nelze dosáhnout. Těžko také předvídat, jaké to bude mít následky. Bylo proto logicky oznámeno, že vše závisí na podmínkách, stavu a kvalitě výcviku afghánské armády a policie.

Pro amerického prezidenta jde o poměrně významný posun v uvažování. Až dosud zmiňoval jako klíčové referenční datum červenec roku 2012, kdy mělo začít postupné stahování amerických jednotek. Na začátku roku 2011 hovořil o závěru roku 2014 jako chvíli, kdy se uzavřou bojové operace a domů odejde velká část vojsk.

Jak generální tajemník NATO Rasmussen, tak Američané však zdůraznili, že termín bude platit pouze v případě, že to bezpečnostní situace v Afghánistánu umožní. [5] Sám Obama dal najevo, že protiteroristické operace budou v zemi pokračovat, významná část jednotek tedy v zemi zůstane i po lednu 2015. „Jestli si nepřátelé myslí, že si jen mohou počkat na to, až my odejdeme, pak se mýlí,“ potvrdil i Rasmussen, že zdaleka ne všech 150 tisíc zahraničních vojáků v prosinci 2014 odejde. Prezident Hamíd Karzái s termínem rovněž souhlasil, podtrhl však, že proces předávání kontroly pod afghánské

bezpečnostní síly začne v některých provinciích podle místní situace už během příštího roku. Postoje afghánského prezidenta snahy NATO v poslední době spíš komplikovaly. I v průběhu jeho pobytu v Lisabonu byl zveřejněn rozhovor, v němž prohlásil, že zvyšování počtu vojsk NATO na jihu Afghánistánu ničemu nepomůže. Karzái byl zásadně proti nočním kontrolám amerických speciálních sil, při nichž bylo podle NATO za minulé tři měsíce zabito nebo zajato 368 výše postavených členů Talibánu.

Již na konci roku 2010 Obama potvrdil ve výroční hodnotící zprávě stahování letošní třicetitisícové vojenské posily z Afghánistánu v polovině roku 2011. Zdůvodnil to „dostatečným pokrokem“ ve vedení války vůči vedoucím představitelům al-Ká'idy a nutností přesunout odpovědnost na afghánské ozbrojené síly. Zpravodajské služby ovšem měly odlišný názor. Vážným problémem však zůstávaly základny povstalců v Pákistánu. Zlepšení v bezpečnostní situaci zejména v provincii Kandahár přesto přiznávají i Afghánci včetně velitelů Talibánu. Podle deníku New York Times jsou bojovníci hnuti demoralizování a nedaří se nábor nováčků. Talibán byl nucen se vůbec poprvé stáhnout z bezprostředního okolí města Kandahár, které bylo dlouhou dobu ohniskem odporu povstalců. „Vláda má v tuto chvíli navrch,“ řekl v telefonickém rozhovoru pro New York Times jeden z velitelů Talibánu. Varoval však, že jejich ústup je pouze taktický a v okamžiku, kdy se začnou americké jednotky z oblasti stahovat, talibánci se vrátí. [6]

Právě tohoto vývoje se také obávají velitelé NATO. Místní obyvatelé údajně požadovali, aby americké jednotky z oblasti neodcházely. Spolupracovníci bývalého velitele spojeneckých sil v Afghánistánu generála Petraeuse to považovali za klíčový úspěch, neboť podpora místního obyvatelstva je pro jejich protipovstaleckou strategii rozhodující. Podpora zahraničních jednotek je přesto v Afghánistánu pouze lokálním jevem. Při průzkumu v celé zemi se pro jejich co nejrychlejší odchod vyslovilo 55 % obyvatel. Podle informací, které unikly z vnitřních debat v Bílém domě, má prezident Obama stran dalšího postupu v Afghánistánu pochybnosti, z vnitropolitického pohledu však považuje za prospěšné pokračovat v dosavadním kurzu. Měl na své straně jak generála Petraeuse, tak většinu opozičních republikánů, a opozice uvnitř jeho Demokratické strany neprotestovala nijak výrazně.

Jako je tomu vždy, tlak vyvolává protitlak. Na ofenzivní strategii spojeneckých sil odpověděli afghánští povstalci spojováním sil, talibánské frakce (kvétská rada starších zakladatele Talibánu Umara, skupina Hakkániho, a stoupenci Gulbuddína Hetmatjára) na obou stranách afghánsko-pákistánské hranice skončily s rivalitou mezi sebou. Především se dohodly na garanci bezpečného průchodu přes ovládaná území, zvláště v provinciích Kunar a Paktika, spojují bojovníky svých úderných skupin, rozdělují si nové bojovníky a koordinují informační a propagační činnost.

Al-Ká'ida bojuje i jinak. V posledních dvou letech zdvojnásobila počet sítí teroristů. Proto Washington stejně jako v Iráku a v Afghánistánu zřídil nové a daleko modernější centrum pro koordinaci úderů speciálních sil proti ní. Centrum sídlí na neznámém místě poblíž Pentagonu a tvoří jej stovka analytických expertů na terorismus. Cílem je urychlit sdílení informací a zkrátit čas mezi zjištěnými záměry teroristů a vojenskými údery proti nim. Technickým jádrem systému jsou počítače integrující všechny dostupné informace, zvláště z odposlechů. Ve stejnou dobu Bílý dům přijal opatření proti úniku informací, jako se to stalo v případě WikiLeaks; instrukce se týká zejména sledování nespokojených úředníků, kteří mají přístup k utajovaným informacím a byly u nich zaznamenány změny chování.

Začátkem března 2011 došlo k urychlení procesu stahování spojeneckých vojsk, když afghánský prezident Hamíd Karzáí oficiálně požádal vedení Severoatlantické aliance o ukončení bojových operací. Stalo se tak poté, kdy po zásahu alianční jednotky zahynulo devět dětí, které si spletla s bojovnicí Tálibánu. Afghánský prezident nepřijal ani omluvu amerických velitelů, protože v roce 2010 v zemi zahynulo 2777 civilních obětí.

Situaci spojeneckých sil v Afghánistánu velmi zkomplikovalo bezprecedentní a stupidně cynické spálení koránu evangelickým pastorem Terry Jonesem, po kterém následovaly nepokoje s desítkami mrtvých, za čímž nejspíš stál i Tálibán. Generál Petraeus k tomu listu *The Wall Street Journal* řekl: „Nejhorší noční můrou každého velitele bezpečnostních sil je konfrontace v podstatě s davem, zejména takovým, jenž je pod vlivem jednotlivců, kteří chtějí podnítit násilí.“ Hrozí z toho otevření další specifické fronty v zemi.

Krátce před polovinou roku 2011 začalo stahování prvních vojáků z Afghánistánu. Ještě v tomto roce to mělo být ze stotisícového kontingentu zhruba desetina, tj. deset tisíc, v roce 2012 poté dvacet tisíc vojáků.

Afghánistán navštívil také nový americký ministr obrany a bývalý ředitel CIA Leon Panetta. Na jedné straně tu oznámil, že podaří-li se zbavit se posledních dvaceti vedoucích představitelů al-Ká'idy, bude to konec této organizace, na druhé straně se to však stalo v době, kdy americko-pákistánské vztahy byly pravděpodobně dosud nejhorší v historii, a proto Spojené státy odmítly Pákistánu vojenskou pomoc ve výši 800 milionů USD, možná i jako odvetu za vykázní stovky amerických vojenských specialistů ze země.

O nejistém postavení USA v Afghánistánu svědčí výrok afghánského prezidenta Hamída Karzáího v soukromé pákistánské televizi Geo, že pokud by někdy vypukla válka mezi Spojenými státy a Pákistánem, což je ovšem málo pravděpodobné, Afghánistán by se postavil na stranu svého souseda.

Nejistá situace v Pákistánu

Již mnoho let bezpečnostní a vojenská odborníci, politici a komentátoři upozorňují na to, že stoosmdesátimilionový Pákistán se pro nezvladatelné aktivity islámských radikálů může stát vážnějším problémem než afghánský a ohniskem nové války. Situace v Afghánistánu tuto hrozbu zvyšuje. Ohroženy byly i jsou také kolony zásobující alianční vojska v Afghánistánu. Spojenci se proto dohodli s Ruskem, aby zásobování bylo alespoň zčásti možné i přes ruské území.

Američanům činí vážné problémy činnost pákistánské tajné služby ISI. Předseda sboru náčelníků štábů USA admirál Mike Muellen ji obvinil ze spojení s organizací Džaláluddína Hakkáního, který z území Pákistánu řídí akce proti americkým vojskům v Afghánistánu. Podporuje ji finančně i cvičí její bojovnic. Velení pákistánské armády toto obvinění odmítlo. Pákistán považuje Afghánistán za své zázemí při potenciální konfrontaci s Indií, je proto pro Pákistánce prostorem, jenž slouží k vytvoření strategické hloubky operace v případném otevřeném ozbrojeném střetnutí s Indií. Pákistán sice bojuje proti pákistánské větvi Tálibánu, ale na druhé straně vládu Tálibánu uznává.

Problémy ve vztazích s Pákistánem nastaly a vystupňovaly se v souvislosti se zabitím Usámy bin Ládina na jeho území. Je zajímavé, že se to stalo v období, kdy se o situaci v této zemi intenzivněji začala zajímat Čína a v této souvislosti dokonce varovala

Spojené státy, aby se do vnitřních záležitostí Pákistánu nevměšovaly. Nejnebezpečnější je afghánsko-pákistánská hranice, kde mají teroristé bezpečné základny.

Koncem listopadu 2011 se po zabití 24 pákistánských vojáků při leteckém útoku amerických bojových letounů a vrtulníků na pákistánském území situace vyhrotila natolik, že Pákistán začal připravovat revizi vztahů se Spojenými státy a Severoatlantickou aliancí. Má vést k přehodnocení všech diplomatických, politických a vojenských aktivit. USA měly do patnácti dnů opustit leteckou základnu Samsí pro bezpilotní letouny a okamžitě byly uzavřeny dva hraniční přechody, přes které Spojenci zásobují své vojáky v Afghánistánu.

V Iráku se situace přiliš nezlepšovala

Podle zprávy generálního inspektora pro obnovu Iráku Stuarta Bowena [7] pro Kongres USA a prezidenta Obamu se situace v této zemi dokonce ve srovnání s rokem 2010 zhoršila. Příčinou byly násilné aktivity šíitských milicí, které ničí raketovými útoky opevněnou tzv. zelenou zónu v Bagdádu s vládními úřady a velvyslanectvími. V zemi bylo podle této zprávy údajně tisíc příslušníků al-Ká'idy. Irák stále zůstává nebezpečným místem.

Přesto se Obama rozhodl stáhnout do konce roku 2011 ze země všechny vojáky, jichž tu bylo 39 tisíc, a ponechat jich tu jen 150. Bylo to nutné proto, že se nepodařilo prodloužit jejich mandát k pobytu na iráckém území. Za osm a půl roku padlo v této zemi téměř 4500 Američanů a 32 tisíc jich tu bylo zraněno. Za poslední desetiletí stály války v Afghánistánu a Iráku USA deset bilionů USD, což je dvě třetiny amerického státního dluhu. [8]

Vztahy s Íránem se nemění

Nedá se říci, že by se americko-iránské vztahy i přes Obamovu počáteční toleranci měnily, zůstávají stejné, tedy špatné. Ani Írán nedává najevo, že by se chtěl chovat vstřícněji. Zvláště poté, kdy na iránské centrifugy na obohacení uranu zaútočil americko-izraelský PC virus Stuxnet jako kybernetická zbraň. Virus dokázal na určitý čas zastavit činnost centrifug a nyní je zpomaluje a dostává mimo kontrolu, přičemž do centra signalizuje klamné informace o standardním výkonu zařízení.

Začátkem června 2011 se však objevila zpráva, že iránské Revoluční gardy oznámily na svých webových stránkách Gerdab [9] přípravy na testování jaderných zbraní. Potřebný uran pro jadernou zbraň měl být k dispozici během léta.

Na začátku podzimu 2011 se americko-iránské vztahy zhoršily zejména v souvislosti pokusem o atentát na saúdského velvyslance ve Spojených státech, ze kterého byl obviněn právě Írán. Jako odvetu se vláda USA rozhodla zpřísnit vůči Íránu sankce.

Úsilí o zlepšení vztahů s Ruskem

Ruské ministerstvo obrany podle agentur RIA Novosti [10] a serveru Lenta uvedlo, že vydá do roku 2020 až 650 miliard USD za 600 nových bojových letadel, tisíc vojenských vrtulníků a sto lodí a ponorek i antiraket. Ve výzbroji se podle prvního náměstka ministra obrany Vladimira Popovkina objeví osm nových jaderných ponorek vybavených

střelami Bulava. Balistické střely Bulava, které měly problémy při zkouškách, ze čtrnácti bylo sedm neúspěšných, budou do výzbroje ponorek zařazeny ještě letos.

Plánuje se výroba dalších jaderných ponorek 995 Borej. První ponorka je uváděna pod názvem Jurij Dolgorukij. Ve výzbroji jsou zatím dvě; ponorka má mít na své palubě balistickou střelu Bulava. Do výzbroje se zařadí i deset ponorek 636 Varšavanka poháněných dieselelektrickými motory. Tu už zařadila do výzbroje Čína. Zakoupeno bude mimo jiné 35 korvet a 15 fregat. U korvet má jít o typ 22350 třídy Admirál Gorškov o výtlačku 4500 tun s dělem ráže 150 mm a řízenými střelami, a o menší raketové fregaty 11356 o výtlačku 3620 tun. Plánuje se i nákup výsadkových lodí projektu 117111. a.

Nákupům bojových letadel mají dominovat stroje Suchojovy kanceláře odvozené z úspěšného typu Su-27. Má jít o Su-27SM, které mají nejen výkonnější motory umožňující nést až 8000 kg výzbroje a lepší radiolokátor, ale také delší dolet a zařízení pro tankování za letu. Dále budou zařazeny do výzbroje odvozené obratnější Su-35S s kachními plochami. Zakoupí se i dvoumístné útočné Su-30M2, umožňující používat nejmodernější výzbroj, i další odvozená varianta Su-27, taktický bombardér Su-34 schopný letu v přízemních výškách. Pro výcvik se nakoupí stroje Jak 130. Část prostředků půjde na vyvíjený bojový letoun páté generace Suchoj T-50 PAK FA, který má být vybaven technologií stealth a o který má zájem i Indie. Má být odpovědí na americké stroje F-22 Raptor. Do roku 2013 by mělo být dodáno prvních 10 zkušebních strojů a od roku 2016 by měla být zahájena dodávka prvních šedesáti strojů PAK, ten vzlétl poprvé loni v lednu. Má mít také vektorovatelnou výstupní trysku. Zatím není jasné, jaký lehký stíhací letoun páté generace bude vybrán, zda z konstrukční kanceláře Mikojan-Gurjevič či Suchoje. Mezi tisícovkou vrtulníků budou především nové bitevní vrtulníky Mil Mi-28, které mají nahradit letité stroje Mi-24 a Mi-35, známé i z výzbroje armády České republiky. Jde o menší stroj připomínající AH-64 Apache a podobně jako verze Longbow Apache má být schopen operovat i v noci a v extrémně malých výškách. Je také lépe pancéřován. Kabina má pancéřová skla i z boku. Kupodivu se má nakoupit i více než deset kusů konkurenčního Kamovu Ka-52 Aligátor. Nakoupí se i nové těžké transportní stroje Mil Mi-26. Posílena má být i protiraketová obrana. Kromě už zařazovaného systému S-400, který nahrazuje úspěšný S-300, by mělo být do roku 2020 také zakoupeno deset jednotek nového systému S-500. Systém S-400 už chrání Moskvu.

I přes zjevné ruské posilování vojenského potenciálu se chtějí Spojené státy podílet na modernizaci Ruska. Vyjádřil se tak na začátku března 2011 viceprezident Joe Biden, který přijel do Moskvy připravit návštěvu prezidenta Obamy. Především podpořil vstup Ruska do WTO – Světové obchodní organizace. Američané chtějí Rusům pomoci zvláště ve vytváření institucí zaměřených na inovační rozvoj. Např. budované inovační centrum ve Skolkovu u Moskvy se má podobat známému kalifornskému Silicon Valley. Předpokládá to udělení obchodních výhod v souladu s Jackson-Vanickovým dodatkem k ústavě z roku 1974, což Biden přislíbil ještě letos. Mělo to být i za cenu, že by Rusko nebránilo USA zasáhnout v Libyi.

Nejvážnějším problémem mezi Západem a Ruskem je potenciální společná protiraketová obrana. Ani na poradě ministrů obrany členských zemí NATO začátkem června 2011 nedošlo v tomto směru k potřebnému pokroku, a tak ruský ministr obrany Serďukov dokonce pohrozil dalším rozvojem ruských jaderných sil, i když Rusko snížilo jejich stavy před plánovaným termínem. Západ souhlasí jen s propojením dvou samostatných systémů. [11]

O vztazích s Ruskem promluvila na přelomu června a července 2011 na konferenci ke stému výročí narozenin Ronalda Reagana v Praze i Condoleezza Riceová. A to v souvislosti s protiraketovou obranou, které se Obamova vláda ve střední Evropě vzdala. Exministryně zahraničních věcí řekla, že je třeba tento systém vybudovat, a to i ve spolupráci s Ruskem. Koncem listopadu 2011 však americké úsilí o vybudování protiraketové obrany kritizoval ruský prezident Dmitrij Medveděv a pohrozil ruskými odvety opatřeními. Je otázkou, jak dalece to bylo ovlivněno blížícími se prezidentskými volbami v Rusku.

Čínsko-americké vztahy

Z ekonomického hlediska je nesporné, že do deseti let v Číně, Rusku, Indii, Brazílii, Jihoafrické unii a v jihovýchodní Asii poptávka po spotřebním zboží stoupne tak, že předčí spotřebitelskou poptávku ve Spojených státech a v Evropě. Aby za této situace evropské a severoamerické státy uspěly, musí dokázat neustále inovovat výrobu a služby. Přitom se budou setkávat s hyperkonkurencí, zvláště vezmeme-li v úvahu, jak Čína zvyšuje své výdaje na rozvoj vědy a výzkumu a dosahuje takových úspěchů, pokud se to ukáže jako pravda, jako je schopnost využít vyhořelé jaderné palivo, což by podle odhadů zajistilo Číně podle jejího uranového potenciálu energii na tři tisíce let. Z tohoto úspěchu by logicky těžil celý svět.

Čínským konstruktérům se také podařilo zkonstruovat tzv. neviditelné letadlo (J-20), které má být zavedeno do výzbroje v roce 2015. Zároveň se objevily zprávy, že může být částečnou kopií amerického letounu F-117 Nighthawk, který byl v roce 1999 sestřelen v Srbsku, a údajně jej Rusové okopírovali. Číňané připravují balistickou střelu proti mateřským letadlovým lodím. Brzy spustí na vodu vlastní mateřskou letadlovou loď jako moderní verzi křižníku Admirál Kuzněcov.

Čínští představitelé zdůvodňují své zbrojní úsilí tím, že USA uvažovaly o tom dodat Tchaj-wanu nejmodernější vojenskou techniku. USA nakonec od kontraktu odstoupily a rozhodly se Tchaj-wanu jen modernizovat leteckou techniku dosavadní.

Začátkem roku 2011 dala Čína najevo, že by po konvenčním napadení zvážila i preventivní jaderný úder. To je v rozporu s dosavadní čínskou politikou, která dosud tvrdila, že nikdy nepoužije jaderné zbraně jako první. Někteří odborníci se domnívají, že obrazně řečeno s jídlem roste chuť a je jen otázkou času, kdy čínské ambice se zvýší a kdy podlehnou pokušení sílu ukázat a trochu jí i pohrozit. Ta chvíle již nejspíš přišla, a to poněkud dříve, ale v Číně jde nyní vše rychleji než v ostatním světě.

Text nazvaný Snížení prahu jaderného ohrožení, který o možnosti preventivního jaderného útoku pojednává, je nejspíš reakcí na americký dokument Okamžitý globální úder, který má umožnit zasáhnout mezikontinentálními raketami s konvenčními i jadernými hlavicemi kterékoli místo na světě do 60 minut.

Američané na tuto čínskou aktivitu reagovali rozšířením zbrojního programu. Peking se během návštěvy bývalého amerického ministra obrany Roberta Gatese v lednu 2011 snažil obavy USA z rozvoje čínských vojenských technologií rozptýlit. Čínský ministr obrany Liang Kuang-lie řekl, že čínské technologie za americkými zaostávají desítky let. Ale není možné neupozornit na existující tempo čínského rozvoje.

USA mají s Čínou vojenské zkušenosti jen z počátku padesátých let minulého století, kdy se americké jednotky střetly s čínskými, zachraňujícími Kim Ir Senův

severokorejský režim. Číňané tehdy v první fázi korejské války dobyli téměř celý Korejský poloostrov. Nasazení Číňané přes noc obnovili rozbombardované tratě a zajistili zásoby pro bunkry a zemljanky, což vyvážilo technologickou převahu sil USA, které se neodvážily i přes tlak některých generálů využít jaderné zbraně. Američané ztratili v korejské válce, podobně jako později ve Vietnamu, kolem padesáti tisíc vojáků. Jak se zdá, pro americko-čínské vztahy je z čínské strany rozhodující, aby USA přestaly dodávat zbraně na Tchaj-wan.

V době návštěvy Gatase byl vojenský poměr sil USA a Číny následující: vojenský rozpočet 2010 USA 729 mld. USD – Čína 78 mld. USD; procento HDP 2008 na ozbrojené síly 4,3 % – 2,0 %; osob ve službě 1,58 milionu – 2,26 milionu; letadla 2379 – 1320 (neviditelné 139 – 0); letadlové lodě 11 – 0; ponorky 72 – 9; torpédoborce 57 – 27; jaderné hlavičky 9400 – 240. [12]

Na začátku března 2011 se objevila zpráva, že na tento rok se zvyšuje čínský vojenský rozpočet o 12,7 % (1,6 bilionu Kč), a to jak na nové zbraně, tak i na zvýšení platů vojáků. Málo známé jsou stále informace o jaderných ambicích Severní Koreje a Íránu, na které má Čína silný vliv, a pokud jde o KLDR, tak může ovlivnit podstatně její další vývoj.

Základním problémem USA a EU je, jak Číně ekonomicky konkurovat. Je zřejmé, že vzhledem k laciné čínské pracovní síle a pokračujícího bezskrupulózního kopírování západních výrobků, to pro Západ s vysokou životní úrovní není jen tak lehce překonatelné. Jedinou cestou je vědeckotechnický rozvoj s následnými inovacemi, střezení a utajování nových technologií a výrobků, trvání na solidnosti přístupu čínských výrobců, a to i za cenu hrozby vytváření celních bariér. To údajně donutí Čínu daleko více investovat do vlastního rozvoje. Otevřenou otázkou americko-čínských vztahů do budoucnosti ale zůstává zákaz vývozu amerických nejmodernějších technologií do Číny, zvláště aby nebyly zneužity pro vojenské účely.

Sílu Číny proto nelze na druhé straně přeceňovat i z jiných důvodů, má i své vnitropolitické slabiny. Příkladem slabosti jejího politického systému může být např. cenzurování informací o situaci v severní Africe při tzv. arabském jaru. Skutečně silná země si tak nepočíná. Západ by měl proto usilovat o spolupráci za přesně vymezených podmínek, ale nebát se ukázat i svou sílu. Příkladem může být jednání Baracka Obamy s čínským premiérem koncem roku 2011, při kterém dosáhl slibu, že Čína bude revalvovat svou měnu, což zlepší obchodní politiku západních zemí.

K diskuzím o možné demokratizaci Číny je nutné dodat, že Peking slovy předsedy Všečínského shromáždění lidových zástupců Wu Pang-kua dal naprosto rigorózně najevo, nejspíš pod dojmem arabské krize, že nikdy nepřijme změny ve formě západního pluralitního demokratického systému, který by ohrozil politický monopol komunistické strany. Explicitně měl na mysli zvláště konfrontaci různých politických názorů a oddělení exekutivní, zákonodárné a soudní moci.

Je nezpochybnitelným faktem, že Čína upevňuje své pozice, kdekoli se jí naskytne možnost. Prokázala to na přelomu června a července 2011 i návštěva čínského premiéra Wen Tiao-paa v Evropě. Z věcných ekonomických důsledků kromě řady mnohamiliardových projektů a zakázek je třeba uvést, že Čína vybuduje v Maďarsku svou logistickou základnu pro střední Evropu. Maně to vzbuzuje vzpomínku, že podobný záměr se po listopadu 1989 rodil v souvislosti s využitím letiště v Milovicích, ale byl z politických důvodů znemožněn. Nelze se divit, že za takové situace koriguje americká administrativa své postoje k Číně.

Není možné se nezmínit o KLDR. V čínském vedení roste odpor vůči konfrontační politice i podpora sjednocení Koreje. Nebude to ovšem tak jednoduché. V tomto regionu se střetávají zájmy více zemí, a proto Čína po zostření situace na Korejském poloostrově chce obnovit šestistranná jednání. Pro Čínu už KLDR není ani tak nárazníkovým státem, ale zátěží, které by se už pravděpodobně raději zbavila, kdyby se nebála útěku možná i milionů uprchlíků, které by po spojení s dominantní Korejskou republikou neměly kam jinam utéci před spravedlností než do Číny. S tím nejspíš spekulativně počítá i severokorejské vedení. Proto tak i provokuje, chce na sebe upoutat pozornost a hlavně získat pomoc ať už odkudkoli. Útok s vysokou mírou pravděpodobnosti nemyslí vážně, musí si být vědomo porážky a rychlého konce režimu. Sami Korejci dobře vědí, že uvést armádu do akce asi nejsou vůbec schopni, neboť kdyby se jim to povedlo, zastaví se jim sama za pár týdnů a možná jen dnů.

Jsou arabský svět a Střední východ před historickými změnami?

Situaci v regionu ohrozily na začátku roku 2011 události v Tunisku, a zejména v Egyptě tak, že hrozila a nakonec nastala řetězová reakce. V Tunisku začaly nepokoje podobně jako v pověstném Sarajevu sebeupálením mladého nezaměstnaného absolventa univerzity, kterému zabavili stánek s ovocem, který byl jediným zdrojem jeho obživy, a po rozšíření informace o nesmírném bohatství prezidentovy manželky. Manželský pár musel ze země odejít, mj. i s půldruhou tunou zlata. Revoluce tu začala zdola, ne jako obvykle vojenským pučem, proto měla spíš charakter vzpoury. Nepokoje se rozšířily i do Jemenu, dále do Jordánska, kde král po prvních nepokojích odvolal vládu, stejně tak do Maroka, Alžírska, Somálska či Súdánu, který se zrovna rozděloval na dvě části; málo se očekávalo vyvolání nepokojů v Sýrii a Libyi.

Muslimské vítězství v osmdesátimilionovém Egyptě, regionální mocnosti, by bylo i úspěchem al-Ká'idy, na kterou svět pomalu zapomínal. Jedinou alternativou vůči takové možnosti, podobně jako po volebním vítězství muslimů v Alžírsku, bylo, aby situaci pacifikovala armáda.

Objevily se zprávy, že Američané tajně podporovali egyptské disidenty připravující změnu režimu na demokratický. Zdá se to poněkud absurdní, Spojeným státům Husní Mubarak bez ohledu na autokratický způsob vládnutí vyhovoval, nejspíš si udržovaly kontakty zvláště s představiteli armády, kteří získali vzdělání převážně na Západě (s výjimkou nejstarších, kteří absolvovali jako Mubarakem jmenovaný viceprezident Umar Sulajmán vojenské školy v Sovětském svazu).

Zásah armády proti demonstrujícím by však spíše než řešení přinesl silnější revoltu. Armádní velení zprvu vyzvalo k trpělivosti, poté k ukončení demonstrací. Je otázkou, zda to bylo samostatnou taktikou armády, v režii Mubaraka či Američanů, resp. společně za přispění Izraele. Demonstrující to vycítili a jejich aktivity začaly mít protiamerický a protiizraelský charakter.

Američané zřejmě vývoj v Egyptě nepředvíдали, zpravodajské služby odhadly nebezpečí přesunu napětí z Tuniska do Egypta na nízké úrovni, a proto ani USA neměly připraveny příslušné scénáře. Jak by se Obamově administrativně jinak jednalo, kdyby je měla. Neměla připraveno v podstatě nic, myslela si, že Mubarak bude vládnout navěky,

což se projevilo i v jisté počáteční bezradnosti Hillary Clintonové. V kritické situaci nezbývalo, aby se přímo angažoval prezident Obama; byl k tomu de facto donucen objektivně z pudu politické sebezáchovy, protože spoléhal na informace zpravodajských služeb, takže musel napravovat svou pověst. Nevyzval přímo Mubaraka k rezignaci, ale ke změnám a dal najevo sympatie k povstalcům. Podobně rozpačitě reagovali i představitelé Velké Británie, Francie, Německa a Španělska. Evropská unie se pro nejasnost dalšího možného vývoje chovala zdrženlivěji. Proto nikdo z uvedených aktérů světového dění v těchto událostech nesehrával vážnější úlohu.

Egyptská krize se logicky stala i hlavním tématem 47. výroční bezpečnostní konference v Mnichově, kde posléze zdrženlivost převládla, většina představitelů zúčastněných zemí se vyslovila, aby Mubarak v přechodné době k novým volbám ve své funkci setrval. Motivem byly i obavy o bezpečnost plavby Suezským kanálem. Bezprostředně po mnichovské bezpečnostní konferenci začala EU urychleně připravovat plán na pomoc transformačnímu procesu v Tunisku a následně v Egyptě.

Analyzujeme-li situaci v arabském světě a Středním východě, stálo za zaznamenání, že iránský ajatolláh Alí Chamenei se netajil tím, že jde o islámské procitnutí a islám bude „novou politickou osou na Blízkém východě“. Jenže bouře nakonec zasáhly i Írán a policie musela demonstranty skandující Smrt diktátorovi! rozhánět slzným plynem. Všeobecně se mínilo, ať vývoj dopadne jakkoli, že nový egyptský režim již nebude tak nakloněn Spojeným státům a Izraeli, což se potvrdilo včetně útoku na izraelské velvyslanectví v Káhiře. Američané především spoléhali na sekularizační úlohu armády.

Představitelům Obamovy administrativy velmi brzy došlo, že by v tomto prostoru mohli prostřednictvím Muslimského bratrstva [13] rychle upevnit své postavení islamisté, jejichž záměry v dané situaci nebyly příliš průhledné, zvláště potenciální vazby na al-Ká'idu.

Dění v arabském světě logicky nezůstalo bez vlivu na reakce dalších zemí. Např. čínští představitelé si uvědomili, že jednou z alternativ dalšího vývoje v Egyptě může být volební vítězství muslimů jako v Alžírsku, které nakonec musela vyřešit armáda. Ostatně Číňané stejně jako Američané se obávají toho nejnebezpečnějšího scénáře, jímž je úsilí o vytvoření světového kalifátu. Aktuálním nebezpečím, na které čínská vláda musela reagovat bezprostředně, byla možnost, že na události na severu Afriky a v arabském světě vůbec budou reagovat čínští muslimové. Povstání čínských muslimských Ujgurů v létě roku 2009 bylo až příliš živé. Proto se rychle při vyhledávání slova Egypt v Číně objevilo oznámení: V souladu s platnými zákony a směrnicemi nelze údaje na tomto vyhledávači zobrazit.

Krize v arabském světě tedy znovu ukázala, jak není jednoduché řešit nejen globální, ale i regionální bezpečnostní problémy, protože i ty mají celosvětový dopad politický, bezpečnostní, energetický a další.

Problémem byl zpočátku i potenciální vojenský zásah. V době, kdy se ještě dostatečně nestabilizovala situace v Iráku a ještě horší byla v Afghánistánu, by se zcela zjevně jednalo o hazard. Bylo to také možné za předpokladu velmi silné podpory světové veřejnosti včetně OSN, v níž představitelé Ruska a Číny dávali najevo svůj nesouhlas. Ostatně byl to Robert Gates, který řekl, že ten kdo by chtěl po zkušenostech s Irákem a Afghánistánem začít třetí konflikt, aby si měl nechat prohlédnout hlavu.

Těžko proto může být v této oblasti vítězem demokracie v západním pojetí, ale s větší pravděpodobností muslimské bratrstvo nebo v lepším případě armáda, která ale může znovu zrodit nové diktátory. I když to nebude už tak jednoduché jako v minulosti, jak

to ukázaly události v Egyptě v období prvních svobodných voleb od konce listopadu 2011. Ani v Libyi nebylo v tu dobu jasné, kdo se fakticky ujme moci.

Jenže dění v tomto regionu zvyšuje už tak nebezpečnou globální nejistotu determinovanou zejména finanční a ekonomickou krizí, která vrcholila krizí eurozóny.

Nejhorší je, že do tohoto prostoru jsou převážně ze západních zemí včetně Spojených států neustále dováženy zbraně v hodnotě desítek miliard USD. Ujal se pro to pojem zbraňový supermarket, i když často jsou do zmíněných zemí dopravovány zbraně dokonce zdarma.

Přitom na rozvoj demokracie bylo těmto zemím zejména z Evropské unie poskytnuto v posledních letech jen 250 milionů USD. Nutno proto najít novou strategii, která by zajistila alespoň redukci bezpečnostních hrozeb pro Evropu včetně masové migrace. Dávat tam bez rozmyslu peníze znamená, že se nakonec stejně dostanou do rukou diktátorů a jejich klanů.

Obama se dostal do komplikované situace zvláště v souvislosti s Libyí. Stejně jako tehdejšímu ministru obrany Robertu Gatesovi se mu do konfliktu moc nechtělo. Ale zájmy Francie a Velké Británie byly až příliš silné a navíc je podpořila i ministryně zahraničí Hillary Clintonová. Prezident se setkal s odporem zejména v Kongresu, kde převládlo mínění, že jde o pokračování dalšího dlouhodobého konfliktu a Obama se o tom se zákonodárci ani neporadil. Liberálové dokonce zapochybovali o ústavnosti účasti na bezletové zóně a někteří republikáni zahrozili i ústavní žalobou proti prezidentovi. Ten byl přesvědčen, že jde o operaci s omezeným rozsahem, trváním a cílem, a USA se stáhne v okamžiku, kdy velení převezme NATO. Tento záměr však v Alianci narazil na odpor Turecka. List Frankfurter Allgemeine Zeitung [14] napsal, že USA útočit v Libyi nechtěly a Obama se bránil srovnávat jeho počínání s aktivitami svého předchůdce George Bushe v Iráku. Naopak v italském listu La Stampa [15] se objevilo tvrzení, že jde o válku americkou, jejímž cílem není Střední východ, ale Afrika, v níž se Francie a Velká Británie pokoušejí obnovit svou ztracenou autoritu.

Arabská problematika byla na programu schůzky G 8, která slíbila finanční podporu demokratického rozvoje v těchto zemích ve výši stovek milionů eur. Jako stěžejní téma se objevila i v projevu Obamy při návštěvě Polska koncem května 2011, kam pozval i hlavy dvaceti středoevropských a východoevropských států. Pokusil se tu znovu přirovnat události v arabském světě k situaci po pádu komunistického systému v této oblasti a vyzval tyto země vzhledem k jejich zkušenosti k podpoře arabských států usilujících o nastolení demokracie. Nesetkalo se to však s velkou vstřícností. Např. prezident Václav Klaus situaci v této oblasti přirovnal spíše k našemu osmašedesátému, kdy podle jeho názoru byl komunistický režim ještě natolik silný, že po zásahu Varšavské smlouvy mohl ještě dvacet let vládnout.

O arabském světě hovořila na již zmíněné pražské konferenci Condoleeza Riceová. Diplomatsky přiznala, že Spojené státy v tomto teritoriu až příliš dlouho preferovaly stabilitu. Je přesvědčená, že islám je slučitelný s demokracií. Proto je třeba mladé arabské demokraty podporovat.

O Libyi rozhodnout dobře nešlo

Nejvýznamnější události se odehrály v Libyi, proto je jim třeba znovu věnovat samostatnou pozornost. Pro západní svět včetně Obamovy administrativy dění v tomto

geopoliticky citlivém prostoru prezentovalo výzvu, že musí urychleně přijmout novou politiku, která má větší naději na úspěch než ta dosavadní rozpačitá. Zvláště se to projevilo jako potřebné, když se krize rozšířila v podstatě do celého arabského i přilehlého světa a vyvrcholila krvavým masakrem v Kaddáfího Libyi.

Trvalo několik dní než Barack Obama vyhlásil, že Spojené státy uvalují jednostranné sankce na Libyi kvůli pokračujícímu násilí a nepokojům. Ty podle jeho slov představují zvláštní a mimořádnou hrozbu americké národní bezpečnosti a zahraniční politice. Obama podepsal příkaz, jímž zablokoval majetek a transakce vztahující se k Libyi. Sankce byly namířeny proti Kaddáfímu a členům jeho rodinného klanu. V prohlášení Obama uvedl, že jejich smyslem je naopak chránit jmění a prostředky, jež patří libyjskému lidu. V sankcích byl jmenovitě uveden Kaddáfí a někteří členové jeho rodiny.

Obamovo prohlášení o sankcích přišlo poté, co z Libye byly bezpečně evakuovány stovky amerických občanů po několika dnech krveprolití, které zachvátilo celou Libyi. USA poté zvažovaly i vojenský zásah proti Kaddáfímu, pokud by pokračoval v násilí proti vlastnímu lidu. Finanční opatření, která vyhlásil americký prezident Barack Obama, byly jen prvním z řady kroků, které by mohly zahrnovat i vojenské možnosti. Mezi takové kroky patřilo prosazení bezletové zóny nad Libyí, aby se tak zabránilo bombardování Kaddáfího odpůrců ze vzduchu. [16]

Nekoordinovanost USA a NATO pokračovala. Zatímco generální tajemník Rasmussen hovořil o tom, že Aliance žádnou vojenskou akci nepřipravuje, Obama dále zaujímal stanovisko, že Američané uvažují o možnostech vojensky zasáhnout.

Ministryně zahraniční Hillary Clintonová podpořila vnitropoliticky podmíněnou iniciativu Francie a Velké Británie. To Baracka Obamu dostalo do svízelné situace a po souhlasu s vytvořením bezletové zóny a účasti americké armády musel čelit kritice Kongresu a hrozila mu i ústavní žaloba.

Libye prokázala i křehkost vztahů v Alianci, kdy v době studené války pro strategické postavení na hranicích SSSR bylo přijato Turecko, které se nyní ocitlo mezi mlýnskými kameny a znemožňovalo přijetí jednotného stanoviska. Málokdo očekával, že Kaddáfí bude klást takový odpor. Proto skutečné výdaje Severoatlantické aliance spojené s vojenskou angažovaností v tomto prostoru mnohonásobně převýšily výdaje předpokládané. Ale nejspíš se to za libyjskou naftu a plyn vyplatí. Nakonec byl libyjský diktátor 20. října 2011 v prostoru jeho rodného města zabit. NATO tím paradoxně skončilo svou misi, i když vždy její vedení uvádělo, že cílem není zabít Kaddáfího.

Stojí za to zaznamenat Obamův komentář k této události: „Jeden z nejdéle vládnoucích diktátorů už nežije. V rukou libyjského lidu je teď obrovská odpovědnost. Dnešek ukazuje, že politika tvrdé pěsti vede nevyhnutelně k porážce.“ [17]

Izraelsko-palestinský konflikt

Obamovu prestiž zprvu posílila angažovanost při řešení izraelsko-palestinského konfliktu podporou vytvoření částečně samostatného palestinského státu. I přesto, že Izraelce pobouřilo, že se chce vrátit k hranicím z roku 1967. Když došlo na pověstné lámání chleba a palestinský prezident Abbás požádal na Valném shromáždění OSN o uznání samostatného palestinského státu, americká delegace v Radě bezpečnosti OSN se proti tomu postavila. Základním argumentem byl požadavek, aby uznání vyšlo z izraelsko-palestinského jednání.

I když Obama využil vyřešení situace v Libyi ve svůj prospěch, jeho role v tomto konfliktním prostoru není výrazněji přesvědčivá. Může to mít i vliv na výsledky druhých prezidentských voleb, protože v prvních ho židovská komunita podpořila. A je zřejmé, že o výsledcích voleb rozhodnou především volební postoje menšin.

Proti Obamovi údajně neúspěšnou politikou soft

V polovině Obamova prvního prezidentského mandátu se začaly objevovat obecnější kritiky jeho politiky. Např. Petr Robejšek [18] k tomu využil kritiky podle něho neúspěšné politiky *soft-power*, kterou po skončení studené války před dvaceti lety zformuloval harvardský profesor Joseph S. Nye jr. v knize *Bound to lead the changing nature of American power* (1990). Jde o jistou obdobu české „nepolitické politiky“, sametové moci, tedy jisté rezignace na prosazování mocenských a národních zájmů mocenskými prostředky a preference potřeby shody a porozumění. Ale obdobu jen do jisté míry, protože Nye nepopíral úlohu *hard-power*, použití vojenských, ekonomických aj. prostředků. Preferuje však prosazování kulturních a politických hodnot a vstřícné zahraniční politiky.

Zlom v přitažlivosti politiky *soft power* vidí Petr Robejšek v 11. září 2001. Vinu vidí logicky v al-Ká'idě, ale již ne v neadekvátní Bushově reakci, který nepochopil, že proti asymetrické válce je nutné postupovat především asymetricky, tzn. výrazně sofistikovanou strategií. To přispělo i k finanční a ekonomické krizi Spojených států. Nye se proti této politice postavil a v knize *Soft Power* uvítal nástup Obamovy administrativy jako návrat ke k této koncepci.

Petr Robejšek se domnívá, jakkoli např. evropská veřejnost přijala nástup Obamy kladně, že třeba proti Kim Čong Ilovi nebo Ahmadinežádovi je taková politika předem neúspěšná a americký prezident se tak stává naivním a slabým. Ale to je zatím hodnocení před skončením Obamova mandátu. Jisté úspěchy při řešení ekonomické krize a prosazování zdravotnické reformy ve vnitřní politice, ukončení války v Iráku a posílení amerických jednotek v Afghánistánu v politice zahraničně bezpečnostní včetně smlouvy START přece jen má.

Na druhé straně je otázka, jak dalece je americká společnost rigidní vůči změnám, a zbrojařské, farmaceutické firmy a sdružení lékařů silné, aby se ve Spojených státech bez vážných konfliktů daly prosadit pozitivní strukturální změny. Je tedy stále otevřené, zda pro Západ a zejména Spojené státy představuje *soft-power* jako nástroj zahraniční a bezpečnostní politiky ústup ze slávy. A zároveň jak by byla úspěšná zájmová politika ofenzivní. Pokud vůbec k ní má Západ s dominujícími Spojenými státy po Bushově a Blairově éře ještě sílu. Má však v sobě potencialitu tuto sílu a moc bez konfliktů znovu nabýt. Rozhodně ne Robejškem doporučenou militarizací Spojených států při prosazování jejich národních zájmů.

Spor o americký globální leadership pokračuje

Americká společnost svými dějinami a sociální a etnickou strukturou i kvalitou populace má relativně nejbližší k tzv. post-etnické společnosti a je na ni proto i zčásti připravena. Je to cesta nesnadná a nemusí být úspěšná a určitě ne v krátkém časovém období. Obama proto změnit vnitřní i zahraniční politiku musel, i když na ni možná

nebude mít dost času. Zároveň se pro převažující veřejné mínění nemohl ideje světového vůdcovství vzdát. Určitě ne hned po nástupu moci. Nemůže dopustit, aby kterákoli jiná velmoc v klíčových oblastech dosáhla hegemonistického postavení. Konečným důsledkem může být multilaterální politika a jí odpovídající svět.

Na pražské konferenci o této problematice promluvil Condoleezza Riceová. [19] Dala najevo, že se Američané i přes zjevné potíže ze světové scény nechtějí ani nemožnou stáhnout, protože by je nahradil někdo jiný, kdo by neprosazoval takové hodnoty jako oni. Pozoruhodné bylo, že akceptovala oficiální čínskou politiku, že tato země o cosi takového neusiluje, hrozil by proto někdo jiný, nebezpečnější. Spojené státy musí zachraňovat samy sebe, ne svět.

Komentátor a vydavatel internetového zpravodaje *Fleet Sheet* Erik Best pro Aktuálně.cz [20] napsal, proč se světová velmoc číslo 1 ocitla na samém pokraji státního bankrotu. A nechce se z toho poučit. Už v červenci roku 1971 podle něho v Kansas City americký prezident Richard Nixon před skupinou osob zastávajících vedoucí pozice ve sdělovacích prostředcích prohlásil, že americká hegemonie bude během nadcházejících zhruba patnácti let nahrazena multipolárním světem, ve kterém se Sovětský svaz, západní Evropa, Japonsko a Čína stanou vedoucími mocnostmi. Rychlý vzestup Číny v posledních čtyřiceti letech byl částečně výsledkem čínského odhodlání a plánování, ale také výsledkem změny politiky Spojených států, o kterou se Nixon zasadil. Jednou ze zásadních příčin toho, že se Nixonova předpověď pádu USA stala sebenaplnujícím proroctvím, byla skutečnost, že on sám spolu se svými následovníky učinili předem promyšlené kroky, díky kterým k této situaci mohlo dojít. Zatímco vedli studenou válku proti Sovětskému svazu, nechávali svému ještě většímu rivalovi, Číně, prostor, aby se mohl rozvíjet a prosperovat. Nixonův projev v Kansas City byl ve své době v podstatě neznámý. Naproti tomu Barack Obama ve své prezidentské funkci činí otevřená prohlášení, která celou záležitost s Čínou posouvají dále. Například ze závazků ohledně jaderného odzbrojování, které Obama učinil během svého proslovu v Praze v dubnu 2009, bude v dlouhodobé perspektivě Čína těžit mnohem více, než Spojené státy či Rusko. Nebude totiž touto smlouvou nijak vázána.

Tíha rozpočtového deficitu

Jedním z nejzávažnějších problémů Obamovy vlády byl na konci roku 2010 státní dluh ve výši 14 bilionů USD. Ekonomika se zatím ne zcela vymanila z krize, hrozila a dále hrozí recese a do složité situace se dostala i zdravotnická reforma, která byla sice Kongresem zrušena, ale stále za ní stojí demokratický Senát i prezident. Reforma v plném rozsahu by ale měla platit až v roce 2014. Je však na ní podána žaloba u Nejvyššího soudu, který ji má projednat v březnu 2112.

Nákladné je vedení známých válek. Barack Obama přesto podepsal 7. 12. 2010 vojenský rozpočet ve výši 725,9 miliardy USD (13,8 bilionu Kč) na fiskální rok, který začal 1. října 2010, i když mu znemožnil uzavřít zajatecký tábor na americké základně na Guantánamu. Rozpočet počítal během pěti let se škrtý jen ve výši 78 miliard USD. Svedl se o něj tuhý boj mezi Pentagonem a politiky vyzývajícími k úsporám. Bílý dům by si přál, aby výdaje na obranu ve fiskálním roce 2012, s výjimkou vedení válek, nepřesáhly 550 miliard USD. Pentagon snížil své požadavky z 556 na 553 miliardy, tj. 4,5 % HDP.

V tom vidí bývalý spolupracovník prezidentů Clintona a Obamy Gordon Adams krok k realitě. Přišel s ním tehdejší ministr obrany Robert Gates, který také řekl, že sníží během několika let administrativní výdaje a ušetřených 150 miliard půjde na ryze vojenské projekty. Propuštěno bude 47 000 příslušníků armády a námořní pěchoty. Ministr obrany Robert Gates zastavil i nákladné programy protiraketové obrany i výrobu stíhaček Raptor. Snižování vojenského rozpočtu se dostalo do rozporu s vojenskoprůmyslovým komplexem. Celkové výdaje na armádu také klesají v souvislosti s jistým uklidněním situace v Iráku. Podobný názor sice nesdílejí všichni, přesto se Obama po nesouhlasu s podmínkami dalšího pobytu amerických vojáků v zemi rozhodl jednotky odtud do konce roku 2011 stáhnout. Další snížení se předpokládá po zahájení stahování vojsk z Afghánistánu.

Celková bilance amerických vojenských výdajů je však vážná. Podle studie Brownovy univerzity v Providence zaplatí Spojené státy za své války v Asii až 4,4 bilionu USD, tj. 75 bilionů Kč. Jsou do toho započítány i výdaje na veterány, ale jen do roku 2020. V Afghánistánu, Pákistánu a v Iráku si války vyžádaly 258 tisíc obětí a stály cca 2,5 bilionu USD.

Koncem listopadu 2011 se zvláštní dvanáctičlenný výbor Kongresu nedokázal dohodnout na škrtech, které by Spojeným státům v příštích deseti letech ušetřily 1,2 bilionu dolarů, tj. pouhých 0,6 procenta amerického rozpočtu. Ameriku proto čekají „automatické škrtý“, které potřebnou částku ušetří z poloviny na sociálních programech a z poloviny z výdajů na obranu. Proti tomu se ohradil ministr obrany Leon Panetta. Hrozí, že USA budou mít na konci hubené dekády „nejméně vojáků od roku 1940, nejmeně lodí od roku 1915 a nejmeně letadel v historii“. Někteří škrtý tak tragicky nevidí. „Máme tolik letadel, že nám lezou ven ušima,“ tvrdí Gordon Adams, který na armádní rozpočet dohlížel v Clintonově administrativě. Obdobně se nechal slyšet i Panettův předchůdce Robert Gates: „Skutečně nám může hrozit nebezpečí na moři, když máme bitevní flotilu větší než dalších třináct zemí dohromady, z nichž jedenáct států je naším spojencem?“ Tyto protichůdné názory proti sobě stojí i v Kongresu, a není tak vůbec jisté, jestli poslanci pomyslnou spoušť úspor zmáčknu. Mají totiž ještě rok na to, aby svoje rozhodnutí přehodnotili a případný dopad škrtů zmírnili. Záchrana Pentagonu na úkor státního dluhu možná nakonec bude to jediné, na čem se obě strany shodnou. [21]

Závěr

Analyzujeme-li další rok Obamova vládnutí, vlastně celou tříletou dobu jeho prezidentského mandátu, nejspíš je možné se shodnout s názorem vedoucího katedry amerických studií FSV UK Kryštofem Kozákem, který identifikuje Obamův přístup k politice založené na racionálních argumentech. „... pro něj potřebuje dostatečně politicky vyspělé partnery, kteří dokážou uznat existenci společného problému a ocenit efektivní přístupy k jeho řešení. V řadách republikánských kongresmanů však sedí ideologicky zaseklí pravicoví radikálové, kteří nejsou ochotni racionálně diskutovat, natož uzavřít politické kompromisy... Pokud Obamův politický styl selže, bude to varovný signál pro budoucnost demokratického politického systému.“ [22] Je však nutné připomenout, že republikánský kandidát na prezidenta Mitt Romney je poněkud liberálnější.

Hodnocení dosavadního prezidentského mandátu Baracka Obamy jsou nejspíš nejbližší pravdě i slova jeho poradce Dana Pfeiffera: „Pravda je jednoduchá a dobře známá.

Prezident Obama převzal úřad v době nejhorší finanční krize a jeho odvážné a rozhodné činy zabránily kolapsu systému a zachránily miliony pracovních míst.“ [23] Výrok logicky oslabuje fakt, že jde o prezidenta poradce.

Je možné citovat i hodnocení z protilehlého tábora, např. komentátor Lubomír Heger v MF Dnes po smrti Kaddáfího, konci bojů v Libyi a odchodu Američanů z Iráku napsal: „Obamova doktrína působí jinak než jako prachobyčejný oportunismus. ... tento oportunismus stříhnutý pacifismem zároveň zplodil sérii nejefektivnějších válečných operací USA od časů Bosny a Kosova.“ [24]

Na začátku podzimu roku 2011 do předčasné prezidentské kampaně zasáhl přední republikánský kandidát Mitt Romney intenzivněji, především projevem před vojenskými kadety. Podrobil tu kritice Obamovu zahraniční politiku pro její malou důraznost. Jeden jeho výrok rychle oběhl celý svět: „Bůh nestvořil tuto zemi, aby byla národem následovníků. Osudem Ameriky není, aby se stala jen jednou z globálních mocností. Amerika musí vést svět, nebo se toho ujme někdo jiný.“ [25]

Kdyby Romney své záměry chtěl uskutečnit doslova, znamenalo by to i jistý návrat Bushovy preventivní strategie preemptivního typu. Ale to si již Spojené státy vzhledem k těžké ekonomické situaci nemohou jen tak lehce dovolit.

Na druhé straně je otázkou, nepatří-li podobné výroky k americké vizi, národní ideji i jistému koloritu amerického politického života. Proti Romneyovu projevu před kadety překvapivě vystoupil z výrazných neoliberalních pozic náhle se vynořující kandidát, stejně jako kdysi u demokratů Bill Clinton, šéf řetězce Godfather's Pizza Hermann Cain, který se na žebříčku republikánských kandidátů náhle ocitl před Perrym a hned na prvním Romneyem. I toho nakonec předčil. Cain však záhy odpadl pro milostné záležitosti.

Ve stejnou dobu proběhly v New Yorku a v dalších amerických městech a následně v 82 zemích mnohatisícové demonstrace proti sociální nerovnosti, bezohlednosti a chamtivosti finančních kruhů i politiků. Mají podporu střední třídy a podpořil je také symbolicky Barack Obama ve svém projevu při odhalení památníku Martina Luthera Kinga ve Washingtonu. Hnutí nazvané Obsad'te Wall Street! s heslem Jsme těmi 99 procenty je do určité míry protiváhou hnutí Tea Party. Demonstrující, kteří obsadili od 17. září 2011 prostor kolem bank, měli finanční i materiální podporu obyvatel. Zprvu i posléze mohla Obamova podpora znamenat jisté riziko, protože dost dobře nešlo predikovat chování těchto demonstrujících; jistá pozitivní změna nastala v okamžiku, kdy se k nim jako důvěryhodný element připojili piloti civilních aerolinií. Jenže Obamova podpora není-li doprovázena opatřeními proti finančním kruhům, je jen vyjádřením sympatií, což je pro nespokojené málo.

Tyto dvě události signalizovaly, že prezidentská kampaň, která už předčasně začala, bude výrazně konfrontační. Obama do ní vstupuje se stále nedořešenými vnitropolitickými problémy, zvláště pokud jde o ekonomiku a zdravotnictví, s nímž strávil možná nadbytečně první rok svého vládnutí. V zahraničně-politické oblasti a v bezpečnosti jsou jeho úspěchy pozitivnější. Jistě kladně zapůsobí po skončení konfliktu v Libyi i stažení vojáků z Iráku. Podaří-li se cosi podobného v Afghánistánu, určitě to průběh prezidentských voleb ovlivní. Není ale možné neuvést, že zahraničně politická tematika nepůsobí ve Spojených státech tak významně jako vnitropolitická, zvláště ekonomika. Ale bylo možné rozpoznat, že vzhledem k finanční a ekonomické situaci se americká politická scéna jevila v posledním období uzavřenější.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] *Ekonomika.idnes.cz/americe-ujizdi-vlak-naznacil-ve-zprave-o-stavu-unie*, 26. ledna 2011.
- [2] *Strategic Concept for the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon*. Strategická koncepce aliance schválená hlavami států a šéfů vlád, kteří se zúčastnili schůzky Rady NATO 23. a 24. dubna 1999 ve Washingtonu, D. C., *stary.mepoforum.sk/index.php?id=136&downid=99*.
- [3] **Protiraketový štít** by měl být hotov zhruba za deset let. Má propojit dosud oddělené systémy jednotlivých aliančních zemí, přičemž hlavní role připadne USA. Obama je po zrušení Bushova plánu obviňován kritiky z toho, že ustoupil Rusku, ovšem americká vláda tvrdí, že nešlo o Rusko, ale o nejistou efektivitu původního systému a předražené náklady. Obama zprvu naznačoval, že americké jaderné nálože z Evropy stáhne, a tento záměr se měl dokonce stát součástí nového strategického konceptu NATO. Záměr USA se ale do závěrečné verze strategie nedostal, zřejmě právě v důsledku toho, že jaderné zbraně zůstávají nedílnou součástí odstrašující síly Aliance.
- [4] *Novinky.cz*, 1. 6. 2011. <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/235023-kyberneticky-utok-muze-podle-usa-vyvolat-vojenskou-odvetu.html?ref=stalo-se>, <http://aktualne.centrum.cz/zahranicni/amerika/clanek.phtml?id=702234>.
- [5] Bezpečnostní analytici však mají vážné pochybnosti o připravenosti afghánské armády a policie převzít bezpečnostní kontrolu bez pomoci západních jednotek. „Říct, zda je termín konce roku 2014 dosažitelný, je těžké,“ varoval analytik BBC Jonathan Marcus. „Spolehlivost afghánských jednotek je proměnlivá. NATO tak na jednu stranu hovoří o konečném datu, zároveň však zdůrazňuje, že předání pravomoci bude v každé provincii záležet na konkrétních místních podmínkách,“ doplnil Marcus.
- [6] 13. 12. 2010.
- [7] <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod>; www.novinky.cz/clanek/240484-htm.
- [8] Válka v Iráku oficiálně skončila ve čtvrtek 15. prosince 2011. Američtí vojáci se podle dohody stáhli z Iráku do konce roku. Za vrcholícího sektářského násilí v roce 2007 působilo na více než 500 základnách v Iráku 170 000 vojáků. USA provedly invazi v březnu 2003. Důvodem bylo údajné vlastnictví zbraní hromadného ničení v rukou iráckého diktátora Saddáma Husajna a jeho spojení s teroristickou sítí al-Ká'ida. Ani jedno tvrzení se s postupem času nepotvrdilo. Husajn ovšem situaci ztěžoval tím, že nespolupracoval s mezinárodními zbrojními inspektory. Hrozbu války nebral do poslední chvíle příliš vážně, <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/253879-posledni-americti-vojaci-opustili-irak.html>.
- [9] <http://www.ip-adress.com/whois/gerdab.ir>.
- [10] <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1880680/usa-tlaci-na-rusko-kvuli-zbranim-p..; czech.ruvr.ru/2011/09/12/56030529.htm>.
- [11] ČTK 9. 6. 2011.
- [12] BBC 11. 1. 2011.
- [13] **Muslimské bratrstvo** vzniklo roku 1928 s cílem sjednotit všechny muslimské národy. V roce 1954 bylo za údajný podíl při pokusu o atentát na prezidenta Gamála Abdal-Násira zakázáno a skončilo v ilegalitě. Mělo však v parlamentě své poslance, které prosadilo jako nezávislé a v roce 2005 obsadilo pětinu míst. V posledních volbách nezískalo v prvním kole poslanecké křeslo žádné a druhé kolo bojkotovalo pro údajné falšování voleb. Oblibu mezi obyvatelstvem si získalo humanitárními a vzdělávacími aktivitami. Daleko větší reputaci má v muslimských zemích.
- [14] 21. 3. 2011.
- [15] 21. 3. 2011.
- [16] V listopadu 2011 se Washington rozhodl zrušit většinu sankcí vůči Libyi, uvolnit majetek libyjské vlády a libyjské centrální banky, což ale nezahrnuje majetek bývalého libyjského vůdce Kaddáfího a jeho rodiny. Současně zrušila Rada bezpečnosti OSN sankce vůči libyjské Centrální bance a Zahranicní investiční bance, <http://czech.cri.cn/321/2011/12/17/1s126742.htm>.
- [17] *MF Dnes*, 21. 10. 2011, s. 3.
- [18] ROBEJŠEK, P. Iluze měkké síly. *MF Dnes*, 28. 12. 2010, s. A12.
- [19] Pražská konference k 100. výročí narození Ronalda Reagana se konala 1. září 2011.
- [20] [Aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=709377](http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=709377).
- [21] KRUMPHOLCOVÁ, V. Americký zápisník. *Šetřit se musí. Ale jak moc? E 15*, 29. 11. 2011.
- [22] KOZÁK, K. Obamova smutná padesátka. *MF Dnes*, 30. 7. 2011, s. A11.
- [23] http://ekonomika.idnes.cz/obama-se-chce-zalibit-volicum-navrhne-milionarskou-dan-p1n-eko-zahranicni.aspx?c=A110918_083742_eko-zahranicni_spi.
- [24] HEGER, L. Abraka Barrack voják. *MF Dnes*, 24. 10. 2011, s. A9.
- [25] <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/246871-buh-stvoril-ameriku-aby-vedla>.